

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií
Katedra politologie

Oliver Války

**Herbert Samuel a jeho
působení v Palestině**

[Bakalářská práce]

Praha 2016

Autor práce: **Oliver Války**

Vedoucí práce: **PhDr. Jaromír Soukup, Ph.D.**

Rok obhajoby: **2016**

Bibliografický záznam

Války, Oliver. 2016. Herbert Samuel a jeho pôsobenie v Palestíne. Praha.

Bakalárska diplomová práca (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálnych vied, Institut politologických štúdií. Vedúci diplomové práce **PhDr. Jaromír Soukup, Ph.D.**

Abstrakt

Bakalárska práca sa zaoberá kariérou Herberta Samuela a najmä jeho pôsobením v Palestíne. Jeho víziou Palestíny, ktorú popísal v kabinetnom memorande Budúcnosť Palestíny. Práca rieši okolnosti jeho menovania do funkcie prvého vysokého komisára v Palestíne. Zaoberá sa aj násilnosťami v roku 1920 a 1921 a reakciami na tieto ozbrojené strety. Na príklade elektrifikácie Palestíny a výmeny pôdy pre berberské kmene ukazuje ako Herbert Samuel postupoval pri aplikácii svojej politiky. Rovnako je riešená snaha Samuela vytvoriť fungujúce inštitúcie a zapojiť najmä arabskú komunitu do správy Palestíny. Práca stručne opisuje aj Samuelovu činnosť po návrate do Británie v roku 1925.

Abstract

This bachelor thesis deals with career and activities of Herbert Samuel - first High commissioner in Mandatory Palestine. He was appointed in 1920 shortly after violent riots, we follow his reactions to this events as well as his policies, and approaches to different local native communities like for example berber tribes.

Klíčová slova

Herbert Samuel, Britský mandát Palestína, Churchillova Biela kniha, imigrácia, Budúcnosť Palestíny

Keywords

Herbert Samuel, Mandatory Palestine, Churchill White Paper, immigration, The Future of Palestine

Rozsah práce: 54092 znakov

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne **10. 5. 2016**

Oliver Války

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval PhDr. Jaromírovi Soukupovi, Ph.D. za dobré rady a ochotnou pomoc.

**Institut politologických studií
Projekt bakalářské práce**

Univerzita Karlova v Praze

Fakulta sociálních věd

Institut politologických studií

Teze bakalářské práce

Herbert Samuel a jeho pôsobenie v Palestíne

Jméno: Oliver Války

Předmět: Bakalářský seminář I.

Obor: Politologie a mezinárodní vztahy

Ročník: 3.

Akademický rok: 2014/2015

PhDr. Jaromír Soukup, Ph.D.

Vymedzenie témy:

Práca sa bude zaoberať najmä pôsobením Herberta Samuela v Palestíne, rovnako aj jeho memorandom „Budúcnosť Palestíny“, ktoré vydal v roku 1915 ako minister britskej vlády a ktoré ovplyvnilo názory kabinetných ministrov na zahraničnú politiku vo vzťahu k Palestíne počas a po skončení Prvej svetovej vojny.

Memorandum malo vplyv na neskoršie vyjednávania o Sykes–Picotovej dohode v roku 1916 a následne v roku 1917 o Balfourovej deklarácii.

Práca sa bude venovať aj samotným procesom jeho vymenovania Vysokým komisárom pre Palestínu, ktoré prebehlo v roku 1920, teda dva roky predtým, ako Rada Ligy Národov udelila Británii mandát nad Palestínou.

jeho administratívou do roku 1925.

Práca sa bude týkať aj Bielej knihy z roku 1922, takzvanej Churchillovej Bielej knihy, v ktorej vtedajší britský minister pre kolónie Winston S. Churchill predstavil ucelený pohľad londýnskej vlády na situáciu v Palestíne a objasnil predchádzajúce deklarácie.

Venovať sa budeme rovnako aj správe o administrácii Palestíny medzi rokmi 1920 a 1922, ktorá bola vypracovaná pre Ligu Národov počas administratívy Herberta Samuela a ktorá informovala o správe Palestíny pred oficiálnym udelením mandátu Ligou národov.

Budeme porovnávať reakcie a prístup palestínskeho židovského a arabského obyvateľstva k vytváraným mandátnym inštitúciám, voľbám, britskej imigračnej politike a podobne.

Ciele práce:

Cieľom práce bude analyzovať vplyv Herberta Samuela na britskú zahraničnú politiku smerom k Palestíne jeho memorandom Budúcnosť Palestíny, rovnako aj jeho menovanie Vysokým komisárom a samotnú jeho administratívu v Palestíne do roku 1925.

Tak isto aj britskú politiku v období jeho administratívy. Pokúsime sa porovnať rozdielny prístup židovského a arabského obyvateľstva ku krokom Samuelovej administratívy a mandátnym inštitúciám.

Metodológia:

K vymedzenej téme bakalárskej práce budeme pristupovať ako k prípadovej štúdií. Použijeme takzvanú metódu rozboru procesu (process tracing), ktorá bude zrejme metódou najvhodnejšou. Snahou je nasledovať a popísať reťazec udalostí a rozhodnutí, ktoré viedli k určitému výsledku.

Budeme porovnávať reakcie a prístup palestínskeho židovského a arabského obyvateľstva k vytváraným mandátnym inštitúciám, voľbám a podobne.

Predpokladaná osnova práce:

1. Úvod
 - Herbert Samuel
 - Cesta k vzniku britského mandátu nad Palestínou
2. Memorandum Budúcnosť Palestíny
3. Menovanie Herberta Samuela Vysokým komisárom pre Palestínu
 - Okolnosti, proces a reakcie na menovanie Herberta Samuela
4. Administratíva Herberta Samuela
 - Vytvorenie Najvyššej moslimskej rady
 - Legislatívna rada
 - Voľby v roku 1923
5. Správa o administrácií Palestíny v období 1920–1922 pre Ligu Národov
6. „Churchillova Biela kniha“
7. Záver

Prehľad literatúry:

Základné informácie o vývoji myšlienky židovského štátu a sionizmu získame z knihy Paula Johnsona, *Dějiny židovského národa*. Táto kniha sa venuje židovským dejinám ako celku od prvých doložených prameňov až po súčasnosť, je teda komplexným zdrojom informácií a vývoji myšlienok na samostatný štát najmä v židovskom ale aj v nežidovskom prostredí.

Život a situáciu v Palestíne popisuje Sherman v knihe *Mandate Days: British Lives in Palestine, 1918–1948*. Autor tu popisuje bežný život v Palestíne počas troch dekád britského mandátu a tak isto aj vplyv politických rozhodnutí, nariadení a zmien v tomto období.

O Herbertovi Samuelovi a jeho politike v Palestíne hovorí kniha *Herbert Samuel and the Palestine problem* od Wassersteina.

Palestine Immigration Policy under Sir Herbert Samuel: British, Zionist and Arab Attitudes od Gordona a Masseka rieši otázky príchodu nových imigrantov do oblasti a porovnáva prístupy dvoch dotknutých komúní.

Pracovať budeme aj s primárnymi zdrojmi ako „Churchillova Biela kniha“ alebo správa pre Ligu národov z roku 1923.

Zoznam literatúry:

- JOHNSON, Paul. *Dějiny židovského národa*. 1. vyd. Řevnice: Rozmluvy, 1996, 591 s. ISBN 80-853-3631-6.
- A. J. Sherman (2001). *Mandate Days: British Lives in Palestine, 1918–1948*. The Johns Hopkins University Press. ISBN 0-8018-6620-0.
- Paris, Timothy J. (2003). *Britain, the Hashemites and Arab Rule, 1920–1925: The Sherifian Solution*. London: Routledge. ISBN 0-7146-5451-5

- WASSERSTEIN, BERNARD. Herbert Samuel and the Palestine problem. ISBN 10.1093/ehr/xci.ccclxi.753.
- WASSERSTEIN, Bernard. The British in Palestine: the mandatory government and Arab-Jewish conflict, 1917-1929. 2nd ed. Cambridge, Mass., USA: B. Blackwell, 1991, xi, 273 p. ISBN 06-311-7574-1.
- SEGEV, by Tom. One Palestine, complete: Jews and Arabs under the British mandate. Reprint. London: Little, Brown, 2000. ISBN 03-166-4859-0.
- GORDON, David C. a M. MASSEK. Palestine Immigration Policy under Sir Herbert Samuel: British, Zionist and Arab Attitudes. International Migration Review. 1982, 16(3): 692-775. DOI: 10.2307/2545387.

Použitá literatura:

- JOHNSON, Paul. Dějiny židovského národa. 1. vyd. Řevnice: Rozmluvy, 1996, 591 s. ISBN 80-853-3631-6.
- A. J. Sherman (2001). Mandate Days: British Lives in Palestine, 1918–1948. The Johns Hopkins University Press. ISBN 0-8018-6620-0.
- BERGER, Earl a Christopher SYKES. Cross Roads to Israel. Palestine from Balfour to Bevin. ISBN 10.2307/40199714.
- Bennett, A. and A.L. George (2001). "Case Studies and Process Tracing in History and Political Science: Similar Strokes for Different Foci" in C. Elman and M.F. Elman (eds.) Bridges and Boundaries: Historians, Political Scientists, and the Study of International Relations. Cambridge, MA: MIT Press pp. 137–166.
- Levy JS (2008): Case Studies: Types, Designs, and Logics of Inference, Conflict Management and Peace
- Science, vol. 25, pp. 1–18

Obsah

ÚVOD

1. Herbert Samuel do roku 1920

- 1.1 Kariéra v britskej politike
- 1.2 Budúcnosť Palestíny
 - 1.2.1. Prečo prevziať správu Palestíny
 - 1.2.2 Alternatívy budúcnosti Palestíny
- 1.3 Udelenie mandátu Británii

2. Samuel v Palestíne

- 2.1 Menovanie Herberta Samuela Vysokým Komisárom v Palestíne
- 2.2. Reakcie na Samuelov príchod
- 2.3 Násilnosti na Nebi Musa
- 2.4 Príklady Samuelovej politiky
 - 2.4.1 Elektrifikácia Palestíny
 - 2.4.2 Ghor – Mudawarrská dohoda
- 2.5 Násilnosti v Jaffe a následný vývoj
 - 2.5.1 Strety v Jaffe
 - 2.5.2 Dôsledky násilností v Jaffe
 - 2.5.3 Churchillova Biela kniha
- 2.6 Mandát pre Palestínu
 - 2.6.1 Voľby do Legislatívnej rady
 - 2.6.2. Následky neúspešných volieb

3. Návrat do Británie

ZÁVER

POUŽITÁ LITERATURA

Úvod

Táto Bakalárska práca sa usiluje o popísanie činnosti, krokov, politiky a rozhodnutí Sira Herberta Samuela s dôrazom na jeho pôsobenie v Palestíne. Herbert Samuel bol prvým mužom židovskej viery, ktorý zastával výkonnú mocenskú pozíciu na území Palestíny od zlyhania povstania vedeného Šimonom Bar Kochbom v roku 135 nášho letopočtu proti nadvláde Rímskej ríše. Jeho vierovyznanie je ale menej relevantné, ako jeho politické presvedčenie. Herbert Samuel od mladého veku veril v právo židovského národa na návrat do Zaslúbenej zeme a rovnako veril v reálne uskutočnenie tohto zámeru nenásilným spôsobom a bez nátlaku na pôvodné palestínske obyvateľstvo. Jednou zo silných pilierov Samuelovho sionistického presvedčenia bolo viera, že vybudovanie židovského štátu v Palestíne pomôže chudobnému a nerozvinutému arabskému a kresťanskému obyvateľstvu, ktoré nemalo prístup k zdrojom, investíciám, školstvu, infraštruktúre a iným súčasťam modernej liberálnej spoločnosti.

Hneď po vypuknutí Prvej svetovej vojny Samuel správne odhadol, že problémová Osmanská ríša tento konflikt neprežije, čím sa otvárala skvelá príležitosť pokročiť v pláne na vybudovanie nejakej formy židovského štátu rázne dopredu. Samuel vypracoval memorandum, v ktorom všetkým relevantným politikom svojej doby predstavil svoju víziu Budúcnosti Palestíny. Samuelova vízia bolo vízia liberála a sionistu v dobe, ktorá čoraz viac sionizmu a liberalizmu nepriala. Napriek tomu dostal Samuel šancu podieľať sa realizácií svojho plánu pre Palestínu.

V tejto práci sa pokúsime predstaviť jeho zámer pre územie Palestíny, popísať situáciu, ktorá predchádzala jeho menovaniu do funkcie vysokého komisára, teda hlavy mandátnej vlády. Budeme sa rovnako zaoberať aj niektorými vybranými rozhodnutiami vysokého komisára. Jeho motívmi, zámermi a výsledkami na pozadí politickej, náboženskej a ekonomickej situácie v Palestíne v období od roku 1920 do roku 1925.

1 Herbert Samuel pred príchodom do Palestíny

1.1 Samuel – kariéra v britskej politike

Sir Herbert Samuel sa narodil šiesteho novembra 1870 v anglickom meste Liverpool. Samuel bol vychovaný v židovskej viere, ale počas štúdia na univerzite v Oxforde v roku 1892 sa vzdal viery a stal sa ateistom, o čom informoval svoju matku listom. (Samuel 1945) Napriek tomu ale naďalej praktizoval významné židovské obrady a do konca života bol prominentným členom židovskej komunity. V roku 1902 bol po dvoch prehratých voľbách prvýkrát zvolený do dolnej komory britského parlamentu ako člena Liberálnej strany za volebný obvod Cleveland. V roku 1909 bol prvýkrát menovaný

členom vlády v kabinete premiéra Herberta Henryho Asquitha. Postupne zastával post kancelára vojvodstva Lancaster, ministra pôšt, predsedu Rady miestnej vlády a ministra vnútra. (Wasserstein 1992) Vo funkcii ministra vnútra musel riešiť problém s nedostatkom mladých mužov, ktorí by boli schopní narukovať, ktorý sa snažil vyriešiť tým, že ponúkol možnosť ruským utečencom, z ktorých bola veľká časť Židov, narukovať do radov armády Britského impéria, inak by sa museli vrátiť späť do Ruska a bojovať v cárskej armáde. (Alderman 1992, 237-238) Herbert Samuel sa v reakcii na výmenu na premiérskom poste vzdal v decembri roku 1916 kresla ministra vnútra, napriek ponuke nového predsedu vlády aby vo funkcií pokračoval. Samuel nepatrí medzi zástancov rozšírenia všeobecného volebného práva aj na ženy, ale zmenil svoju pozíciu a v roku 1918 dokonca navrhol zmenu zákona, ktorá ženám priznávala pasívne volebné právo. Tento návrh bol parlamentom schválený veľmi rýchlo a to 274 hlasmi proti 25 hlasom dvadsiateho tretieho októbra. Vláda tlačila na rýchle schválenie návrhu, aby nový zákon platil už pri všeobecných voľbách 14. decembra 1918. Vo voľbách roku 1918 sa Herbertovi Samuelovi nepodarilo obhájiť svoje kreslo člena parlamentu po tom, čo vláda vyjadrila podporu jeho oponentovi z bývalej Liberálno unionistickej strany¹ (Wasserstein 1992).

Herbert Samuel patril medzi známych sionistov², už na konci roku 1914 sa stretol s Chaimom Waizmannom³. Pri stretnutí sa Samuel netajil svojim sionistickým presvedčením, ktoré podľa Waizmannových memoárov presahovalo jeho vlastné. Samuel označil jeho požiadavky za priveľmi umiernené a hovoril o tom, že židovský národ by mal byť pripravený na presun do Svätej zeme hneď po tom, ako tam skončí vojna. Predpokladal, že Židia po celom svete budú musieť priniesť veľké, najmä finančné a politické, obety. Bude potrebné v Palestíne vybudovať dopravnú infraštruktúru, prístavy, univerzity, školský systém. Dokonca pri stretnutí s Weizmannom hovoril o novom modernom Jeruzalemskom chráme, ktorý by bol znovu symbolom jednoty židovského národa. Weizmannovi ale o svojich teoretických plánoch nechcel prezradiť detaily, pretože ešte neboli finalizované. (Weizmann 1983)

¹ Liberálno unionistická strana bola britská politická strana založená v roku 1886, z fackie odtrhutej z Liberálnej strany. V roku 1912 sa spojila s Konzervatívnou stranou, s ktorou predtým spolupracovala v aliancii.

² Sionizmus je nacionálne a politické hnutie, ktorého cieľom je znovuvybudovanie židovského štátu na území Svätej zeme.

³ Chaim Waizmann (1874 – 1952) bol sionistický vodca, prezident Svetovej sionistickej organizácie a prvý prezident štátu Izrael.

1. 2 Budúcnosť Palestíny

Memorandum „Budúcnosť Palestíny“ predstavil Herbert Samuel britskej vláde v januári roku 1915, teda dva mesiace po tom, čo Britské impérium vyhlásilo vojnu Osmanskej ríši. V memorande Samuel predpokladá možnosť zmeny v politickom zriadení Palestíny, ktoré nastane po skončení vojny a ktoré by umožnilo návrat Židov, na toto územie. Odmieťa ale vytvorenie samostatného židovského štátu, pretože je to nemožné v súčasnej situácii, kedy židia tvoria len asi šestinú populácie, napriek tomu, že nárast počtu obyvateľov územia Palestíny v predchádzajúcich rokoch predstavovali najmä židovskí prisťahovalci.

Samuel nepripúšťa to, že by 400 až 500 tisíc moslimov, ktorí vtedy v Palestíne žili spadalo pod vládu opierajúcu sa len o 90 alebo 100 tisíc Židov a to ani v prípade, že by takáto vláda eventuálneho židovského štátu mala podporu veľmocí. Tento štát by nebol funkčný ani vnútorne, pretože národnostné a náboženské zloženie obyvateľstva by vyvolávalo konflikty a rovnako by nedokázal odolávať pravdepodobnému tlaku svojich susedov. Vytvorenie židovského štátu príliš skoro, ktoré by ho odsúdilo na neúspech, by podľa Herberta Samuela mohlo spôsobiť nemožnosť realizácie tohto zámeru na niekoľko nasledujúcich storočí.

Preto Samuel navrhuje pripojenie územia Palestíny k Britskému impériu, ako riešenie, ktoré by vyhovovalo lídrom a predstaviteľom sionistického hnutia, aj početnej komunite vo svete žijúcich Židov, ktorí sa o sionizmus ako taký nezaujímajú. Samuel očakáva, že pod britskou správou by bolo možné, aby si židovskí osadníci nakupovali pôdu, zakladali kolónie, budovali školské a náboženské inštitúcie. Predpokladá aj regulovanú židovskú imigráciu, ktorá by zabezpečila nárast podielu židovskej populácie na populácii celkovej a eventuálne tak vytvorila podmienky pre nejakú formu židovskej samosprávy.

Memorandum sa zaoberá aj otázkou kresťanských náboženských pamiatok, pre ktoré má byť zriadený extrateritoriálny režim. Tieto pamiatky tak má mať v správe medzinárodná inštitúcia pod vedením Francúzska, ako zástupcu katolíckej cirkvi a Ruska ako zástupcu cirkvi pravoslávnej. Ochrana moslimských náboženských pamiatok má byť zabezpečená minimálne jedným moslimom v rade Guvernéra, aby neboli porušené záujmy moslimov v tejto oblasti.

1.2.1. Prečo prevziať správu Palestíny

Samuel prezentuje päť argumentov, ktorými presviedča o prospešnosti tohto riešenie pre Spojené kráľovstvo. Prvým z nich má byť úloha Británie ako krajiny, ktorá civilizuje

a pozdvihuje zaostalejšie štáty. Palestína pod tureckou vládou stáročia upadala v oblasti infraštruktúry či priemyslu a neprosperovala, neprinášala pre svet nič prospešné, ani tovar ani znalosti ľudí, navyše je rozvinutá korupcia v administratíve aj justícii. Naopak prosperujúce v priemysle alebo poľnohospodárstve sú len židovské a nemecké kolónie. Británia by Palestínu zmenila na prosperujúcu krajinu rovnako, ako to spravila v Egypte, čím by na svoju stranu získala obyvateľstvo, ktoré je už aj tak naklonené britskej správe. Pozdvihnutím Palestíny by tak Spojené kráľovstvo naplnilo dôvod a zámer existencie svojho impéria v tejto časti sveta.

Druhým argumentom, ktorý Samuel uvádza v prospech prevzatia vlády nad Palestínou Veľkou Britániou je prestíž, ktorú by správa tak vzácneho územia Londýnu priniesla. Koruna by si tak získala sympatie nie len Britov a občanov domínií ale aj občanov ostatných krajín, najmä protestantských, ktoré sú dlhodobo sympatické k myšlienke návratu Svätej zeme do židovských rúk, Britská správa by rovnako umožnila dôstojnejšie cestovanie k svätým miestam kresťanom, ktoré sú teraz v nedôstojných podmienkach.

Tretí Samuelov argument je strategická potreba zabezpečiť po nákladnej vojny územný zisk, ktorý by v očiach verejnosti pomohol znášať náklady konfliktu. Samuel nepovažuje za správne, aby Británia získala územie na úkor nemeckých kolónii, pretože predpokladá, že by takéto kroky vyvolali v Nemcoch pocit krivdy, ktorý by ohrozil nádej na dlhodobejší mier po skončení aktuálneho konfliktu. Preto páve anexia Palestíny a Mezopotámie by bola riešením lepším, ako pripojenie územia v Nemeckej Východnej Afrike a Západnej Afrike.

Ďalším pozitívnym prínosom pre Spojené kráľovstvo by zabratie Palestíny predstavovalo v jej strategickej polohe v blízkosti Egypta a Suezského prielivu, ktorým by mohla svojim hornatým povrchom zabezpečiť väčšiu bezpečnosť, pretože dobitie a okupácia Palestíny by bola pre regionálneho nepriateľa veľmi náročná.

Na záver uvádza Herbert Samuel analógiu s situáciou v Grécku a Taliansku v devätnástom storočí, kde Británia zasiahla v prospech národných hnutí najskôr Grékov a potom aj Talianov, čím si podľa Samuela zabezpečila trvalú náklonnosť týchto národov. Rovnako by to teda platilo aj pri pomoci národu židovskému, ku ktorému patria približne dva milióny občanov Spojených štátov amerických a takéto spojenectvo by v budúcnosti mohlo mať ešte väčšiu hodnotu.

1.2.2 Alternatívy budúcnosti Palestíny

Herbert Samuel sa v memorande venuje aj štyrom alternatívam vývoja, ak by sa neuskutočnilo riešenie, ktoré navrhuje. Najrelevantnejšou alternatívou by bola anexia Palestíny Francúzskom, ktoré ale podľa Samuela nemá o toto územie žiaden záujem,

okrem snahy o ochranu záujmov kresťanských katolíkov. Na potreby katolíckych pútnikov by ale Francúzsko mohlo dohliadať prostredníctvom Medzinárodnej komisie, ktorá by dozerala na Sväté miesta, ako to Samuel navrhoval. Rovnako je odmietnutá aj alternatíva internacionalizácie Palestíny, ktorá by znamenala neefektívnu správu a navyše by umožnila nárast vplyvu Nemecka na toto územie, čo by nevyhovovalo ani anglickým záujmom v Egypte, ani záujmom Francúzska v Severnej Sýrii. Možnosť anexie Palestíny Egyptom, by podľa Samuela administratívne sťažila správu tohto územia a navyše by nevyhovovala Židom v ich eventuálnych snahách o vytvorenie židovského štátu, toto riešenie by ale zrejme bolo prijateľné pre Arabských a moslimských lídrov. Rovnako bez výsledkov by zostalo aj štvrté možné riešenie a to ponechanie Palestíny v rámci Osmanskej ríše a snaha o zabezpečenie lepšej správy tohto územia.

Herbert Samuel vo svojom memorande zdôrazňuje, že v prípade naplnenia ním navrhovaného riešenia, nepredpokladá presun všetkých európskych Židov (ktorých počet odhaduje na 9 miliónov) na územie Palestíny, ako argument uvádza najmä jej geografické podmienky. Očakáva ale, že do Palestíny by mohlo emigrovať štyri až päť miliónov Židov. V Palestíny by mohli znovu rozvíjať svoju spoločnosť lepšie ako v Európe, čím by sa zbavili niektorých z existujúcich stigiem a zlepšila by sa tak aj situácia ostávajúcich európskych Židov. (Samuel, 1915)

Myšlienky, názory a argumenty predstavené v memorande ovplyvnili mnohých členov kabinetu pri vyjednávaní Sykes – Picotovej⁴ dohody v roku 1916 a následnej aj Balfourovej deklarácie⁵ v roku 1917. Tieto princípy ukotvené v Samuelovom liberálnom svetonázore a sionistickom presvedčení formovali jeho názory, rozhodnutia a politiku aj počas jeho pôsobenia priamo v Palestíne, kde dostal príležitosť zrealizovať víziu, ktorú načrtoľ svojim kolegom.

1.3 Udelenie mandátu Británii

⁴ Sykes - Picotova dohoda bola tajná dohoda podpísaná 16. mája 1916 zástupcami Británie a Francúzska so súhlasom Ruského cárstva o budúcom rozdelení sfér vplyvu na území Osmanskej ríše po skončení prvej svetovej vojny.

⁵ Balfourová deklarácia je deklarácia postoja britskej vlády k otázke vytvorenia Národnej židovskej domoviny v Palestíne. Išlo o list odoslaný druhého novembra 1917 britským ministrom zahraničných vecí Arthurom Balfourom predsedovi Britskej sionistickej organizácie Lordovi Rothschildovi. Je v ňom deklarovaná podpora vytvoreniu židovskej domoviny na území niekdajšej Osmanskej ríše, s dôrazom na zachovanie občianskych a náboženských práv pôvodných obyvateľov Palestíny.

Britská armáda dobila Jeruzalem v decembri 1917 a na tejto operácii sa podieľali aj tri prápory Židovskej légie. Británia na konci Prvej svetovej vojny okupovala takmer celý blízky východ. Územie Palestíny bolo presne definované až na Parížskej mierovej konferencii a predstavuje približne územie tvorené dnešným Jordánskom (Transjordánsko), Izraelom a palestínskymi územiami (Palestína). V Paríži bolo zároveň rozhodnuté o tom, že toto územie pripadne pod mandátnu správu Británie. Jedným z hlavných cieľov, ktoré mal mandát dosiahnuť, bolo naplnenie Balfourovej deklarácie, teda budovania Židovskej národnej domoviny na území Palestíny.

2 Samuel v Palestíne

2. 1 Menovanie Herberta Samuela Vysokým Komisarom v Palestíne

Po neúspešných všeobecných voľbách v decembri 1918 sa Herbert Samuel stal vzhľadom na svoj pôvod a politickú kariéru kandidátom na reprezentáciu Spojeného kráľovstva v Palestíne. Menovanie Herberta Samuela do najvyššej výkonnej funkcie v Palestíne vzbudzovalo mnohé kontroverzie najmä kvôli Samuelovmu židovskému pôvodu a faktu, že bol známym zástancom sionizmu. Proti jeho menovaniu argumentoval najmä Poľný Maršal Edmund Allenby, ktorý v tom čase zastával pozíciu Vysokého Komiséra v Egypte a Sudáne a stál na čele vojenskej vlády v Palestíne, ktorá územie spravovala až do menovania civilnej vlády na čele so Samuelom. Allenby tvrdil, že jeho menovanie do tejto funkcie v čase kedy ešte nebola podpísaná mierová zmluva s Osmanskou ríšou bolo ilegálne a v rozpore s Hagueskou konvenciou⁶ a vojenským právom. (Knox 1981, 153)

Ďalším relevantným odporcom menovania Samuela do tejto funkcie bol toho času hlavný správca okupovaného palestínskeho územia generál Louis Bols. Ten vyjadril svoje obavy z toho, ako prijali správu o možnom menovaní Samuela samotní moslimskí a kresťanskí obyvatelia Palestíny, ktorí boli správu o pravdepodobnom príchode Herberta Samuela znepokojení a sklamaní, pretože predpokladali, že jeho administratíva bude jednostranne zameraná v prospech židovskej menšiny a bude znamenať intenzívne presadzovanie myšlienok sionizmu a snáh o zrealizovanie Židovej národnej domoviny. Pôvodné obyvateľstvo Palestíny sa výrazne negatívnejšie stavalo k vláde vedenej

⁶ Hagueska konvencia bola séria medzinárodných zmlúv podpísaných v Hagaeu v rokoch 1899 a 1907, ktoré určovali pravidlá vojnových konfliktov, vojnového práva a medzinárodného práva.

človekom, ktorého nepovažovali za Brita, ale za žida, ako k vláde vedenej britským kresťanom.(Ingrams 2010, 105)

Louis Bols formuloval svoje obavy z možných násilností v prípade, že by londýnska vláda skutočne menovala Samuela do pozície Vrchného komisára, čo by zrejme palestínski Arabi chápali ako ustanovenie permanentnej sionistickej vlády, v telegrame, ktorý poslal do Londýna ministrom zahraničných vecí Lordovi Georgovi Curzonovi. Ten prečítal text telegramu Samuelovi a požiadal ho, aby zvažil obavy, ktoré Bols vyslovuje a prípadne prehodnotil prijatie ponúkanej funkcie, ktorú už predtým Samuel prijal v listovej korešpondencii s Curzonom. Ten mu funkciu ponúkol listom ihneď po tom, čo bol na konferencii v San Remo⁷ Británii pridelený mandát na správu tohto územia. Samuel sa v Londýne následne stretol s delegáciou palestínsky sionistov, ktorí ho presvedčili, že obavy z násilností kvôli jeho osobe sú nereálne a že Bols zveličuje množstvo negatívnych reakcií. (Samuel 1945)

2.2. Reakcie na Samuelov príchod

Herbert Samuel pricestoval do Palestíny na konci júna 1920, aby sa ujal svojej novej funkcie na začiatku nasledujúceho mesiaca. Civilná administratíva na čele s Herbertom Samuelom vystriedala vojenskú správu, ktorej hlavou v Palestíne bol Louis Bols, ktorý prenechal správu Palestíny podpisom krátkeho dokumentu v znení: "Obdržané od Major – Generála Sira Louisa J. Bolsa K. C. B. – Jedna Palestína, kompletná." (Reynold 2014) Príchod Vysokého Komisarára bol intenzívne oslavovaný židovskou komunitou, ktorá netajila radosť z príchodu vysokého britského úradníka, ktorý sa netajil svojou podporou sionizmu. Samuel zdôraznil svoju príslušnosť k židovskej viere počas svojho prvého šábesu v Palestíne, keď v súlade s židovskými pravidlami prešiel cestu ,vyššie dvoch míľ dlhú, zo svojho bytu do synagógy peši, tam následne čítal z Tóry hebrejsky. (Samuel 1945) Samuel sa ale dočkal priaznivého a rešpektujúceho prijatia aj od zástupcov Arabskej komunity, najmä od úradujúceho Jeruzalemského muftiho Kamila al Hesseiniho. Samuel o spokojnosti zo svojho prijatia písal kráľovi Jurajovi Piatemu v liste, v ktorom hovorí, že obavy z násilností a nepokojov boli naozaj prehnané. (Wasserstein 1976)

2.3 Násilnosti na Nebi Musa

⁷ Konferencia v San Remo bolo stretnutie zástupcov štyroch víťazných mocností Prvej svetovej vojny – britského premiéra, francúzskeho premiéra, talianskeho premiéra a japonského veľvyslanca- medzi 19. a 26. aprílom 1920. Konferencia rozhodla o pridelení mandátnych území v bývalej Osmanskej ríši jednotlivým víťazným mocnostiam.

Jedna z prvých záležitostí, ktoré si vyžadovali pozornosť Vysokého Komisára boli dôsledky násilností, ktoré sa odohrali v Jeruzaleme medzi štvrtým a siedmym aprílom 1920. Počas sviatku Nebi Musa, konajúceho sa počas Veľkonočných sviatkov sa v Jeruzalemskom starom meste začali ozbrojené konflikty medzi arabským a židovským obyvateľstvom (Segev 1999). Samuel udelil všeobecnú amnestiu na začiatku roku 1921, tá sa ale nevzťahovala na prominentnú postavu palestínskeho verejného života Amina al Husseinho, ktorému sa podarilo ujsť ešte pred vynesením rozsudku. Samuel al Husseinho ale omilostil dodatočne v máji 1921 počas návštevy beduínskych kmeňov Transjordánsku, ktoré mu poskytli útočisko. Amin al Hussein odmietol uznať svoj prečin a milosť odmietol. Prijal ju až po smrti svojho brata, muftiho Kamila al Husseinho a následne kandidoval na post, ktorý pred ním zastával jeho brat. (Ghandour 2009,142) Amin al Hussein skončil vo voľbách až štvrtý, traja kandidáti, ktorí získali viac hlasov ako on pochádzali zo súperiaceho klanu Našašibi. V snahe udržať tieto dva klany v rovnováhe a zároveň oba priaznivo naklonené britskej vláde sa Samuel rozhodol získať funkciu muftiho pre klan aj Hussein, najmä preto, že v predchádzajúcom roku vymenili Briti starostu Jeruzalema z klanu al Hussein za muža z klanu Našašibi. (Morris 2011) Samuel preto dohodol odstúpenie jedného z Našašibi kandidátov, čím sa al Hussein posunul na miesto tretie, čo ho podľa tradičných osmanských pravidiel voľby muftiho kvalifikovalo medzi kandidátov, z ktorých Samuel vyberal, po vzore Sultána. Samuel menoval Amina al Husseinho Jeruzalemským muftim, čo z neho de facto robilo hlavu palestínskych moslimov, napriek značnej opozícií voči tomuto kroku. Amin al Hussein bol známy nacionalista, revolucionár, násilník, odporca sionizmu a židovskej imigrácie. Napriek tomu Samuel dúfal, že vysoký úrad zaviaže al Husseinho k spolupráci s vládou, a ako vodca palestínskych arabov prispeje k ich zapojeniu do vznikajúcej palestínskej samosprávy. (Matthews 2006, 61)

2.4 Príklady Samuelovej politiky

2.4.1 Elektrifikácia Palestíny

Jedným z najjasnejších príkladov, ako britská a mandátna správa a aj Samuel osobne tvorili a aplikovali sionistickú politiku, hoci nie priamo politickými rozhodnutiami, je prípad elektrifikácie Palestíny. Na konci Prvej svetovej vojny bolo na území Palestíny elektrifikované len jedno mesto - Jeruzalem. Elektrinu pre mesto zabezpečovala grécka spoločnosť Euripides Mavromatis, ktorá v Jeruzaleme zaviedla elektrinu v predvojnovom období. Zvyšok Palestíny bol elektrifikovaný až po skončení vojny, na

základe projektu elektrifikácie, ktorý vypracoval Pinchas Rutenberg⁸. Samuel udelil Rutenbergovi povolenie na produkciu a distribúciu elektriny na celom území Palestíny. V roku 1923 založil Pinchas Rutenberg Palestínsku elektrickú spoločnosť, ktorá postupne vybudovala elektrárne v mestách Tel Aviv, Haifa a Tiberias, najvýznamnejším projektom bola stavba vodnej elektrárne na sútoky riek Jordán a Jarmuk. Členmi správnej rady spoločnosti boli okrem iných sám Herbert Samuel a rovnako aj Lord Reading⁹ alebo Hugo Hir¹⁰st. Akcionármi spoločnosti boli sionistický podnikatelia, filantropi a viaceré sionistické organizácie. (Shamir 2013)

Vláda považovala elektrifikáciu Palestíny za krok nielen nevyhnutný k modernizácii a pokroku územia, ale aj za krok, ktorý mal dokazovať prospešnosť sionizmu a snáh o budovanie židovskej národnej domoviny v Palestíne aj pre väčšinovú Arabskú populáciu. Tento krok je v súlade s tým, ako si Samuel predstavoval pozitívne dopady britskej sionistickej politiky na Palestínu už vo svojom memorande Budúcnosť Palestíny. Arabské obyvateľstvo však elektrifikáciu Palestíny nevnímalo výhradne pozitívne. Fakt, že vláda pridělila túto úlohu spoločnosti tak intenzívne previazanej so svetovým sionizmom považovali palestínski Arabi za dôkaz toho, že britská správa preferuje a bude preferovať židovskú menšinu a jej záujmy. Samuelove očakávania, že pozitívnymi externalitami takejto hospodárskej politiky bude postupný nárast sympatií Arabov k sionizmu sa ukázali ako nereálne. (Shamir 2013, 98)

2.4.2 Ghor – Mudawarrská dohoda

Krátko po príchode do Palestíny sa Herbert Samuel začal zaoberať situáciou kočovných Berberských kmeňov, žijúcich na území Palestíny. V apríli 1921 podnikol Samuel cestu po Baysanskom údolí na severovýchode Palestíny, ktoré obývali viaceré kočovné berberské kmene. Pri rokovaníach s šejkami a lídrami kmeňov deklaroval záujem vlády zabezpečiť práva kočovných kmeňov lepšie, ako tomu bolo v období vlády Osmanskej ríše. Narazil ale na odpor šejkov, ktorí neuznávali znárodnenie pôdy na ktorej žili Osmanmi a ktorá bola legálne považovaná za územie patriace vláde. Samuel si uvedomoval, že prenechať vládnu pôdu moslimským kmeňom, by bolo v zásadnom

⁸ Pinchas Rutenberg (1879 – 1942) bol v Rusku narodený židovský inžinier a podnikateľ. Zúčastnil sa ruských revolúcií v roku 1905 a 1917. Zúčastnil sa Parížskej mierovej konferencie, aj bojov v Palestíne počas Prvej svetovej vojny.

⁹ Lord Reading (1860 – 1935) bol britský židovský politik z Liberálnej strany. Zastával funkcie Vicekráľa Indie, ministra zahraničných a Lorda hlavného sudcu.

¹⁰ Hugo Hirst (1863 – 1943) bol britský podnikateľ nemeckého pôvodu, neskôr povýšený do šľachtického stavu. Spoluzakladateľ úspešnej spoločnosti General Electric Company plc.

rozpore so štandardným procesom, kedy vláda predávala respektíve prenajímala svoju pôdu najmä židovským osadníkom, poprípade sionistickým organizáciám. Výsledkom rokovaní s Beduínskymi kmeňmi bola Ghor-Mudawarrská dohoda o výmene pôdy, ktorá bola podpísaná v novembri roku 1921 v snahe zlegitimizovať postavenie kočovníkov pod novou mandátnou správou a zároveň postupne zmeniť spôsob života palestínskych Berberov z tradičného kočovania, ktoré nebolo v súlade s ambíciami Palestínskej vlády, na klasický vidiecky spôsob života. (Franzman, Kark 2011)

V rámci Ghor – Mudawarskej dohody o výmene pôdy bolo vymeraných stosedemdesiatdeväť tisíc päťstoštyridsaťpäť dunamov¹¹ pôdy v troch kmeňových územiach (Ashirat el Sogr/Sakr, Ashiret el Ghazawieh/Ghazawiyya, Ashiret el Bashatweh/Bashatwa) a dvestodvatisíc tristošesťdesiatjeden dunamov pôdy v osemnástich dedinských územiach, ktoré boli presunuté do vlastníctva kmeňov. Za pôdu boli vymerané relatívne nízke poplatky, ktoré boli splatné postupne v splátkach rozdelených na pätnásť rokov. Samuel sa pri formovaní tejto politiky znovu rozhodoval na základe toho, čo považoval za spravodlivé a správne, keďže usúdil že ku kočovným kmeňom nebolo v minulosti Osmanskými autoritami pristupované legálne, zábory ich pôdy vládou boli často násilne a nikdy nie dobrovoľné, rozhodol sa podpísaním Ghor – Mudawarskej dohody napraviť tento stav. Jeho politika ale nevedla k cieľu aký si vytýčil, teda zaručiť berberským kmeňom legálne vlastníctvo pôdy v Baysanskom údolí, na ktorej by sa mohli usadiť a venovať sa poľnohospodárstvu respektíve chovu dobytká . Do roku 1936 bola postupne takmer všetka pôda pôvodne presunutá do vlastníctva berberských šejkov predaná tretím osobám alebo organizáciám. Pôdu postupne skupovali arabskí alebo židovskí obyvatelia a Berberi buď na tomto území ostávali ako nájomníci, alebo, vo väčšine prípadov, pokračovali v nomádskom spôsobe života a presunuli sa na nové im nepatriace územia. (Franzman, Kark 2010)

2.5 Násilnosti v Jaffe a následný vývoj

2.5.1 Strety v Jaffe

Prvého mája 1921 zorganizovala Židovská komunistická strana pochod z Jaffy do Tel Avivu. Pochod bol spolu s rozdávanými letákmi v arabčine a jidiš nabádajúcimi na zvrhnutie britskej nadvlády a založenie Sovietskej Palestíny súčasťou osláv Sviatku

¹¹ Dunam je jednotka pre plošný obsah používaná na území bývalej Osmanskej ríše. V niektorých oblastiach sa v štandardizovanej verzii používa dodnes. V minulosti bola definovaná ako štvorec s dĺžkou strany 40 krokov. Do roku 1928 bol v Palestíne používaný ako jednotka dunam s rozlohou 919,3 m².

práce. Vysoký policajný úradník v Jaffe Toufiq Byy al Said varoval vedenie strany pred pochodom cez židovsko-arabskú štvrť Mansija. (Segev 1999, 173 - 190) V Tel Avive sa komunistický pochod stretol s pochodom organizovaným konkurenčnou socialistickou antikomunistickou politickou organizáciou Ahdut HaAvoda (Lokman 1996, 59-67) Pri stretnutí prívržencov rozdielnych táborov vypuklo násilie, na ktoré reagovala polícia snahou rozohnať asi päťdesiat účastníkov pochodov. Do akcie polície potláčajúcej výtržníctvo židovských obyvateľov sa pridali náhodní Arabi a kresťania. Následne sa pouličné násilné strety rozšírili do južnej časti mesta. (Huneidi 2001, 127) Arabskí obyvatelia Jaffy, si konflikt vyložili ako útok proti Arabom, začali sami útočiť na Židov. Napádali ich na uliciach, v ich domoch a obchodoch, ničili majetok a podľa výpovedí svedkov používali rôzne sečné aj improvizované zbrane, ktorými napádali a zabíjali. (Segev 1999, 173-190)

Symbolom násilností sa stal útok na hostel riadený Sionistickou komisiou pre Palestínu¹², v ktorom bola ubytovaná približne stovka židovských imigrantov, ktorý nedávno pricestovali do Palestíny. Dav vtrhol do budovy pomocou násilia a útočili na židovských hostí kameňmi, strelnými zbraňami aj bombami. Polícia sa nepokúsila rozohnať útočiaci dav, naopak sama sa pridala k útoku strelbou aj pokusmi o znásilnenie utekajúcich žien. Násilie pretrvávalo niekoľko dní a rozšírilo sa aj do okolitých miest Rehovot, Kfar Saba, Petah Tikva, a Hadera. (Segev 1999, 173 - 190) Britské authority, ktoré sa nemohli v snahách o potlačenie násilností spoľahnúť na miestnu políciu použili na rozohnanie davov útočiacich na židovské obydlia a usadlosti britské lietadlá, ktoré do davu zhadzovali bomby (Omissi 1990, 44). Podľa správy vypracovanej vyšetrovacou komisiou bolo počas násilností zabitých arabskými útočníkmi 47 Židov. Zabitých väčšinou pri potláčaní útokov britskými autoritami bolo 48 Arabov. Zranených bolo 146 židov a 73 arabov. (DiM 1921)

2.5.2 Dôsledky násilností v Jaffe

Násilnosti medzi jednotlivými náboženskými skupinami znamenali zmenu v imigračnej politike. V mene Výkonnej komisie Palestínskeho Arabského kongresu predložil Musa Kazem Paša Al Hesseini memorandum kráľovi, pápežovi, obom komorám britského parlamentu a veľvyslancom, v ktorom žiadajú o zastavenie židovskej imigrácie do Palestíny v záujme zastavenia krviprelievania. Samuel pod vplyvom tlaku zo strany

¹² Sionistická komisia pre Palestínu bola organizácia vytvorená v dôsledku zverejnenia Balfourovej deklarácie v marci roku 1918. Na jej čele stál Chaim Weizmann. Komisia pracovala priamo v teréne, kde skúmala situáciu, na základe svojich zistení sa následne snažila radiť britskej vláde.

palestínskych Arabov požiadal egyptského vrchného komisára Edmunda Allenbyho aby lode s migrantami, ktoré sa už v tom čase nachádzali v Stredozemnom mori pristáli v egyptskom prístave Said. Allenby v telegrafickej komunikácii so Samuelom toto riešenie odmietol, no napriek tomu boli lode s migrantami nasmerované do Egypta. Allenby následne rozhodol o ich návrate do prístavov, z ktorých vyplávali. Táto zásadná zmena imigračnej politiky vzbudila negatívne reakcie a protesty vo svetovom sionistickom hnutí, naopak ale uspokojila arabských obyvateľov Palestíny. Napriek tomu, že absolútny zákaz imigrácie bol po čase uvoľnený, násilné udalosti z mája 1921 prinútili Samuela k určitej zmene rétoriky a prístupu k sionizmu a otázke prílevu Židov do Palestíny. Samuel sa snažil presvedčiť arabskú väčšinu o tom, že sionizmus bude prospešný pre všetkých obyvateľov Palestíny a zmeniť tak názor na židovskú imigráciu. Urobil tak napríklad v prejave, ktorý predniesol pri príležitosti narodenín kráľa Juraja, v ktorom hovorí, že Balfourova deklarácia neznamená snahu o ustanovenie vlády reprezentujúcej len židovskú menšinu, ktorá by vládla nežidovskej menšine. Utvrzuje, že britská vláda nikdy nezavedie v Palestíne vládu, ktorá by bola v rozpore s náboženskými záujmami všetkých jej obyvateľov.

Neskôr rovnako Samuel navrhol, aby sa svetoví sionisti oficiálne vzdali myšlienky na vytvorenie židovského štátu. Táto požiadavka spoločne s rečou, ktorú predniesol pri príležitosti kráľových narodenín vyvolala voči Samuelovi odpor v sionistickej komunite. David Eder, ktorý zastával pozíciu politickej hlavy Sionistickej komisie v Palestíne, žiadal protestné stiahnutie sa komisie z Palestíny a v súkromnom liste dokonca hovorí o alternatíve britského odchodu z Palestíny, čo by síce mohlo znamenať porážku v ozbrojenom konflikte s Arabmi, čo ale uprednostňuje pred alternatívou straty nádeje na židovský štát v Palestíne bez boja. Rovnako negatívne na Samuelov návrh zareagoval aj Weizmann, ktorý dokonca neoficiálne navrhol odvolanie Samuela. Nepridal sa ale k verejnej kritike Samuela, ktorej v tom čase čelil v britskej tlači spoločne so sionizmom ako takým, zrejme v snahe neohroziť sionistické hnutie zbavením funkcie Žida a sionistu, napriek nesúhlasu s jeho krokmi. (Wasserstein 1976) Situáciou sa zaoberal aj dvanásty Sionistický kongres, ktorý sa konal v Karlových Varoch v septembri 1921. Weizmann vo svojom prejave obhajoval politiku a rétoriku Samuela s odôvodnením, že Samuel spravuje Palestínu ako celok, nielen záujmy sionistov a Židov. (Mendes 1998)

Samuel nereagoval na krvavé strety len umiernenou politikou, ale začal vyvíjať snahy o vytvorenie stabilných politických inštitúcií, ktoré by reprezentovali a teda uspokojili požiadavky aj väčšinovej Arabskej populácie. V spolupráci s Churchillom pracoval na

návrhu ústavy pre Palestínu, ktorá predpokladala vytvorenie legislatívneho zhromaždenia, ktoré by reprezentovala Arabov, Židov aj zástupcov britskej správy. Tieto snahy stroskotali na fakte, že Britská vláda nebola ochotná dať zhromaždeniu, v ktorom by boli reprezentatívne zastúpení Arabi žiadne reálne právomoci z obavy, že by tak vytvorili nástroj na presadzovanie záujmov arabov, ktorí by museli mať v takom zhromaždení väčšinu a ktorých požiadavky neboli v súlade s ambíciami britskej správy v Palestíne a už vôbec nie so záujmami sionizmu. Palestínski Arabi odmietli návrh legislatívneho zhromaždenia, ktoré by nebolo zložené skutočne reprezentatívne a navyše by nedisponovalo žiadnymi reálnymi právomocami. (Wasserstein 1976)

Ak by prijali takýto typ inštitúcie, legitimizovali by mandátnu správu a jej politiky, ale nezískali žiaden vplyv na dianie v Palestíne. Samuelova idea vytvorenia politických inštitúcií, v ktorých by spolupracovali Arabi a Židia sa tak ukázala ako nezlučiteľná s realitou vtedajšej Palestíny.

2.5.3 Churchillova Biela kniha

V snahe upokojiť opozíciu pred blížiacim sa hlasovaním o udelení mandátu nad Palestínou Británií, ktorá proti britskej sionistickej politike v Palestíne naberala na sile nielen v Palestíne samotnej ale aj v Londýne, vydal Churchill 22. júna 1922 takzvanú Bielu knihu, kde ozrejmuje pozíciu vlády v otázkach Palestíny. Text bol takmer celý napísaný Samuelom v spolupráci s námestníkom ministra kolónií Shuckburghom. Vládny text sa snaží upokojiť obavy Arabov a zároveň ubezpečiť Židov o zachovaní ich práva na život v Palestíne ako práva na Národnú domovinu. Text potvrdzuje interpretáciu Balfourovej deklarácie tak, ako ju vidí britská vláda a snaží sa vyvrátiť domnienky o snahách vytvoriť Palestínu bez arabskej populácie, alebo s arabskou populáciou v menejcennom postavení. Všetci obyvatelia Palestíny majú mať rovnaký právny status. Hovorí aj o ambíciách o živote židovskej komunite v priateľstve a spolupráci s komunitou Arabskou, tak ako to deklaroval Sionistický kongres v Karlových Varoch v septembri predchádzajúceho roku. Podstatným bodom bola imigrácia židovských prisťahovalcov, ktorá bola po násilnostiach v Jaffe značne obmedzená. Podľa Bielej knihy je dôležité, aby sa židovská populácia navyšovala imigráciou, ale jej rozsah nemôže byť taký veľký, aby sa noví imigranti stali záťažou pre už existujúce obyvateľstvo Palestíny, ekonomické faktory majú byť určujúce pre počet prisťahovalcov. Biela kniha ale vylučuje možnosť vytvárať Židovskú národnú domovinu v Transjordánsku, tieto snahy obmedzuje len na územie Palestíny. (ChBK 1922).

Biela kniha ale nepresvedčila odporcov sionistickej politiky, ktorú britská vláda vykonávala v Palestíne. Snemovňa Lordov schválila pomerom šesťdesiatich hlasov k dvadsiatim piatim návrh Lorda Islingtona, aby bolo pozastavené hlasovanie o Mandáte pre Palestínu v Lige Národov, kým sa nevyriešia rozpory v sľuboch, ktorými sa britská vláda zaviazala arabskej populácii v priebehu Prvej svetovej vojny a súčasnou politikou stojacou na Balfourovej deklarácii. Dolná snemovňa toto hlasovanie zvrátila štvrtého júla, kedy minister Churchill členom parlamentu vo svojom vystúpení tvrdil, že sa mu podarilo skresť náklady na správu Palestíny z ôsmich miliónov libier v roku 1920 na 2 milióny v roku 1922. (Huneidi 1998)

Herbert Samuel v rámci príprav na oficiálne udelenie Mandátu nad Palestínou Británii vydal v decembri 1921 nariadenie, ktorým zriadil Najvyššiu moslimskú radu. Samuel si pôvodne túto inštitúciu predstavoval ako orgán, ktorý by zastupoval záujmy arabských moslimov aj kresťanov a ktorý by bol poradnou inštitúciou Vysokému komisárovi (ekvivalent Sionistickej komisie pre Palestínu). Zástupcovia arabskej komunity ale vyžadovali inštitúciu, ktorá by bola nezávislá na Komisárovi a ktorá by mala autoritu nad šariovými súdmi a waqf fondami.¹³ Britská správa zohľadnila tieto požiadavky a Najvyššia moslimská rada sa tak po svojom vzniku stala orgánom, ktorý spravoval šariové súdy, waqf fondy, menoval moslimských kazateľov a dohliadal na menovanie učiteľov. Okrem Waqf fondov bola Najvyššia moslimská rada financovaná z vládných zdrojov a jej rozpočet sa ročne pohyboval okolo päťdesiatich tisícov libier. (Ghandour 2009)

Na čele Rady stál predseda, okrem neho mala Rada ešte štyroch ďalších členov, ktorí boli menovaní na základe starého osmanského administratívneho členenia územia Palestíny. Dvaja členovia rady reprezentovali bývalý Jeruzalemský obvod, jeden pochádzal z mesta Nablus a jeden z Acry. Hlavou Rady bol zvolený Jeruzalemský muftí Amin al Hussein, ktorý zároveň s touto funkciou získal aj honorárny titul veľko-muftiho, ktorý nebol v Palestíne tradične zaužívaný, ale bol vytvorený Britmi pre jeho brata Kamila al Husseiniho po vzore Egypta, v snahe jasne deklarovat' jeho pozíciu najvyššieho duchovného vodcu palestínskych moslimov, veľko-mufti bol nadradený ostatným mufti rovnako ako Jeruzalem bol nadradený ostatným mestám. Briti zvyšné štyri pozície v rade obsadili rovnomerne členmi klanov al Hussein a Našašibi. (Cohen 1989, 69)

¹³ Waqf je fenomén, ktorý je súčasťou islamského práva. Predstavuje tradične budovu, pôdu alebo finančnú hotovosť, ktorá je darovaná bez nároku na akúkoľvek spätnú odmenu v prospech budovania komunity alebo núdzneho jednotlivca.

2.6 Mandát pre Palestínu

Rozhodnutie ligy národov z 24. júla 1922 udeliť Veľkej Británii Mandát pre Palestínu definitívne vstúpilo do platnosti zmluvou z Lausanne z júla 1923, ktorou sa ukončoval vojenský konflikt medzi Osmanskou ríšou a Britániou, Talianskom, Francúzskom, Rumunskom, Japonskom a Gréckom. (Smith 1993)

Po ratifikovaní Britského mandátu pre Palestínu Ligou národov sa Herbert Samuel snažil na základe ústavy pre Palestínu, ktorú vyhlásila britská vláda zorganizovať voľby do legislatívneho zhromaždenia – Legislatívnej rady. Systém volieb bol zložitý a nepriamy, navyše nereprezentatívny, pretože umelo bránil zástupcom väčšinovej arabskej populácie získať väčšinu v Rade.

2.6.1 Voľby do Legislatívnej rady

Rada mala byť zložená z dvadsiatich troch členov, dvanástich volených, desiatich menovaných a Vysokého komisára. Z dvanástich volených členov Rady malo osem kresiel patriť arabským moslimom, dve kreslá arabským kresťanom a dve kreslá Židom. Tento pomer bol výrazne nereprezentatívny, pretože garantoval zástupcom 88 percentnej arabskej populácie len 43% postov v Legislatívnej rade. Desiat' menovaných členov Rady mali byť exekutívne funkcie ekvivalentné k pozíciám kabinetných ministrov a to: minister vnútra, minister financií, minister zdravotníctva, minister poľnohospodárstva, minister služieb, minister obchodu a priemyslu, generálny prokurátor, policajný prezident, minister školstva a minister práce. Volebné právo mali v primárnych voľbách všetci muži nad dvadsaťpäť rokov. V primárnych voľbách mali byť zvolení osemsto dvadsiati traja volitelia, v pomere 670 moslimov, 79 židov, 59 kresťanov a 15 Drúzov, ktorí vo svojich volebných zhromaždeniach mali zvoliť členov rady. (Reynold 2014)

Arabský kongres, ktorý sa zišiel v auguste 1922 v meste Nablus, rozhodol o bojkotovaní volieb zo strany arabského obyvateľstva, z dôvodu neférového zastúpenia v Rade.

Voľby sa napriek deklarovanej bojkotu zo strany arabov uskutočnili medzi 20. a 28. februárom 1923. Z volieb vzišiel dostatočný počet židovských a drúzskych delegátov, ale len 82 arabských (moslimských a kresťanských spolu) delegátov, aj po predĺžení termínu konania volieb, sa podarilo zvoliť len ďalších 44 arabských voliteľov. (Caplan 1978, 159)

Arabským vodcom sa podarilo úspešne zrealizovať bojkot, o ktorom rozhodol Arabský kongres v lete minulého roku. Arabskí kazatelia kázali proti účasti vo voľbách, muži, ktorí prejavili záujem o voľby boli označovaní za zradcov a vodcovia jednotlivých komunit sa zaväzovali k neúčasti na voľbách. Samuel sa osobne snažil presviedčať

významné arabské osobnosti k účasti na voľbách do Rady, no neuspel, rovnako ako snahy iných sionistov motivovať arabov k voľbám pomocou úplatkov a korupcie.

(Wasserstein 1976)

2.6.2.Následky neúspešných volieb

Po neúspechu volieb bol Samuel prinútený anulovať ich výsledky a v máji 1923 znovu vymenovať Poradnú radu. Pri jej menovaní sa naďalej snažil, napriek fiasku akým boli voľby, dosiahnuť zapojenie arabských lídrov a osobností do mandátnej politiky. Do dvanásťčlennej Poradnej rady menoval dvoch židov, dvoch kresťanov, jedného Beduína a sedem moslimov, napriek tomu, že viacerí moslimskí členovia, sa pod tlakom nacionalistickej verejnosti svojho postu vzdali ešte pred prvým zasadnutím rady.

V lete 1923 bola v Londýne zriadená vládna subkomisia, ktorá mala za úlohu prehodnotiť platnú politiku vykonávanú v Palestíne od Balfourovej deklarácie. V rovnakom čase do Londýna pricestovala arabská delegácia, snažiaca sa o zmenu sionistickej politiky Británie. V Londýne sa zároveň zdržiaval aj Samuel, ktorý tam bol na dovolenke a pred subkomisiou obhajoval svoje kroky v Palestíne. Pod tlakom sa nachádzal aj zo strany pravicovej tlače, hlavne denníky Daily Express a Daily Mail naliehali na zmenu vládnej politiky a Samuelovu rezignáciu. Vládna subkomisia odmietla zmeny v politike vlády voči Palestíne, ale Curzon navrhol vytvorenie Arabskej agentúry, ktorá by bola ekvivalentom Židovskej agentúry pre Palestínu.¹⁴ S týmto návrhom Samuel súhlasil a po svojom návrate do Palestíny sa usiloval o jej vznik, ale stretnutie značného počtu arabských lídrov v Jeruzaleme v októbri toho roku odmietlo zriadenie takejto inštitúcie s odôvodnením, že arabské obyvateľstvo je pôvodným a domácim obyvateľstvom Palestíny a nepotrebuje inštitúciu tohto typu. (Wasserstein 1976)

Po zlyhaní snáh o vytvorenie Arabskej agentúry britská aj mandátna vláda rezignovali na snahy o vytvorenie fungujúcich palestínskych politických inštitúcií, ktoré by zapojili arabské aj židovské obyvateľstvo do správy Palestíny a Samuel sa už rovnako do konca svojho pôsobenia v Palestíne o nič podobné nepokúsil. Územie tak bolo riadené výhradne britskou byrokraciou, nezodpovedajúcou sa občanom Palestíny, ale londýnskej vláde a parlamentu. Arabská aj židovská komunita považovali za svoje správne inštitúcie nie inštitúcie mandátne, ale svoje vlastné a teda Najvyššiu moslimskú radu a Židovskú agentúru.

¹⁴ Židovská agentúra pre Palestínu je organizácia, ktorá zabezpečuje najmä pomoc židovským prisťahovalcom.

Posledné dva roky Samuelovho pôsobenia v Palestíne prebehli bez snahy o zásadnú zmenu a niesli sa v duchu byrokratickej každodennej práci. Herberta Samuela v pozícii Vysokého komisára pre Palestínu a Transjordánsko nahradil sir Herbert Plumer,¹⁵ ktorý sa ujal úradu 25. augusta 1925.

3. Návrat do Británie

Po návrate z Palestíny do Anglicka bol Herbert Samuel poverený premiérom Stanleym Baldwinom viesť komisiu, ktorá mala za úlohu preskúmať a vypracovať správu o kríze v baníckom priemysle. Výsledná správa komisie bola publikovaná v marci 1926 a Samuel v nej konštatuje potrebu reorganizácie baníckeho priemyslu a navrhuje riešenia ako zníženia miezd baníkov, ukončenie vládnych stimulov pre túto oblasť ekonomiky a rázne odmieta nacionalizáciu baníckych firiem. Samuelom navrhnuté riešenia viedli v roku 1926 ku generálnemu štrajku.

Vo všeobecných voľbách v roku 1929 Samuel znovu získal kreslo v dolnej snemovni, kde zastupoval okrskok Darwen do roku 1935. V roku 1931 získal pozíciu zástupcu lídra Liberálnej strany a kvôli zdravotným problémom predsedu strany Lloyd Georgea viedol stranu v lete 1931, kedy sa stala súčasťou vlády Ramsayho MacDonalda, Samuel sám znovu prevzal funkciu ministra vnútra. Politika vlády viedla k tomu, že z Liberálnej strany sa odštiepili dve frakcie, jednu z nich viedol Lloyd George, čo znamenalo, že Samuel sa stal oficiálnym lídrom Liberálnej strany. Kvôli pretrvávajúcemu napätiu v strane a hroziacim ďalším štiepeniam Samuel postupne sťahoval strany z vlád - najprv liberáli nehlasovali za vládny návrh v dolnej snemovni, neskôr liberálni ministri podali demisie a v novembri roku 1933 strana prešla do opozície. Vo voľbách v roku 1935 Herbert Samuel neobhájil svoj mandát, čo znamenalo jeho koniec na čele Liberálnej strany.

V roku 1937 sa Samuel už ako Vikomt Samuel (titul mu bol udelený v tom istom roku) stal jedným z popredných podporovateľov politiky appeasementu premiéra Chamberlaina voči hitlerovskému Nemecku, ale odmietol ponuku premiéra na kreslo vo vláde. V roku 1938 aktívne podporoval hnutie Kindertransportov.¹⁶ Počas Druhej svetovej vojny sa Herbert Samuel stal členom Snemovne Lordov, kde bol zároveň lídrom Liberálnej

¹⁵ Prvý Vikomt Herbert Plumer (1857 -1932) bol poľný maršal britskej armády, veliteľ viacerých významných operácií počas Prvej svetovej vojny, Guvernér Malty a druhý Vysoký Komisár v Palestíne a Transjordánsku

¹⁶ Kindertransporty bol neoficiálny názov pre organizovanú snahu zachrániť najmä židovské deti pred Holokaustom, ktorá prebiehala v Spojenom kráľovstve deväť mesiacov pred vypuknutím druhej svetovej vojny.

strany, kreslo v snemovni Lordov zastával medzi rokmi 1944 a 1955. Po skončení aktívneho politického života sa Samuel venoval literárnej činnosti až do svojej smrti v Londýne 5. februára 1963. (Wasserstein, 1992)

Záver

Herbert Samuel sa vo všetkých svojich rozhodnutiach riadil svojim liberalizmom a nesnažil sa v Palestíne ihneď vybudovať židovský štát, tak ako sa mnohí jeho odporcovia obávali. Presvedčenie, že pomalým ale kontinuálnym nárastom pomeru židovskej populácie v Palestíne a zároveň liberalizáciou, modernizáciou a celkovým rozvojom Palestíny, z ktorého by profitovalo aj arabské obyvateľstvo sa dá napredovať k vytvoreniu Národnej židovskej domoviny. Štátu, v ktorom si predstavoval tri Abrahámske náboženstvá existujúce pokojne pri sebe a spolu.

V kontraste z realitou doby však takýto postoj, ktorý viedol všetky jeho kroky vo funkcii Vysokého Komisára zarážajúco naivný. Arabské elity dávali najavo svoj odpor k sionistickým zámerom ešte pred pridelením Mandátu Británii a pokračovali v tom aj v Samuelovej Palestíne. Odpor nebol len rétorický a politický, násilnosti sprevádzali celé obdobie britského mandátu v Palestíne. Neboli to násilnosti voči osobe žida, ktorých sa mnohí obávali pred jeho menovaním, ale násilnosti a odpor voči politike sionizmu, ktorá sa snažila do krajiny obývanej Arabmi túžiacimi po štyroch storočiach osmanskej nadvlády po suverenite. Namiesto toho žili pod britskou správou aplikujúcou prosionistickú politiku, ktorá im z ich pohľadu neprinášala nič relevantné.

Odpor drvivej väčšiny palestínskej populácie k politike vychádzajúcej z prísľubov Balfourovej deklarácie v kombinácii s klesajúcou podporou sionizmu v radoch britských politikov, celosvetovým nárastom antisemitizmu a nacionalizmu viedol k zlyhaniu Samuelových liberálnych politík.

Jeho snaha o vytvorenie prosperujúcej fungujúcej Palestíny s vlastnou správou a fungujúcimi politickými inštitúciami sa nenaplnila ani z ďaleka. Nič z krokov jeho administratívy v Palestíne nevedlo k zapojeniu arabskej komunity do systému, ktorý sa snažila britská vláda vybudovať. Rovnako ako Židia, aj Arabi fungovali v rámci svojich vlastných kultúrnych a náboženských štruktúr, v ktorých bujnel odpor k tým druhým. Židovský štát sa pod britskými krídlami v Palestíne nestal realitou, ani sa k realite bližšie nepriblížil, mierny nárast židovskej populácie sa nepremietol do ničoho, čo by pripomínalo fungujúci štát, alebo aspoň fungujúcu politickú komunitu.

Herbert Samuel dosiahol obdivuhodnú politickú kariéru, ale jeho pôsobenie v Palestíne nebolo prínosom pre Britániu, palestínskych arabov, židov, ani Samuela samotného. V kontraste s realitou sa jeho vízia o budúcnosti Palestíny ukázala ako idealistická, ignorujúca skutočné ambície a potreby obyvateľov Palestíny a zlyhala.

Použitá literatura:

- Lokman, Zachary. 1996. *Comrades and Enemies - Arab and Jewish Workers in Palestine 1906 - 1948*. University of California Press.
- Segev, Tom. 1999. *One Palestine, Complete*. Metropolitan Books.
- Omissi, David E. 1990. *Air power and colonial control: the Royal Air Force, 1919-1939*. Manchester University Press ND.
- Huneidi, Sahar. 2001. *A broken trust: Herbert Samuel, Zionism and the Palestinians 1920-1925*. I.B.Tauris.
- Smith, Jean Barbara. 1993. *The roots of separatism in Palestine: British economic policy, 1920-1929*. Syracuse University Press.
- Caplan, Neil. 1978. *Palestine Jewry and the Arab question, 1917-1925*. Routledge.
- Kupferschmidt, Uri M..1987. *The Supreme Muslim Council: Islam Under the British Mandate for Palestine*. Brill Academic Publishers.
- Ghandour, Zeina B. 2009. *A Discourse on Domination in Mandate Palestine: Imperialism, Property and Insurgency*. London, Routledge.
- Morris, Benny. 2011. *Righteous victims: a history of the Zionist-Arab conflict*. Knopf.
- Matthews, Weldon C. 2006. *Confronting an Empire, Constructing a Nation: Arab Nationalists and Popular Politics in Mandate Palestine*. I. B. Tauris.
- Cohen, Michael J. 1989. *The Origins and Evolution of the Arab-Zionist Conflict*. University of California Press.
- Knox, D. Edward.1981. *The Making of a New Eastern Question: British Palestine Policy and the Origins of Israel, 1917-1925*. Washington, D.C.: Catholic U of America.
- Shamir, Ronen. 2013. *Current Flow: The Electrification of Palestine*. Stanford: Stanford UP.
- Ingrams, Doreen. 2010. *Palestine Papers1917-1922: Seeds of Conflict*. Eland.
- Samuel, Viscount Herbert. 1945. *Memoirs*. London.

Alderman, Geoffrey. 1992. *Modern British Jewry*. Oxford University Press.

Wasserstein, Bernard. 1992. *Herbert Samuel: A Political life*. Clarendon Press.

Weizmann, Chaim . 1983. *The Letters and Papers of Chaim Weizmann: August 1898- July 1931*. Transaction Publishers.

Reynold, Nick. 2014. *Britain's Unfulfilled Mandate for Palestine*. Lexington Books.

LeBor, Adam. 2012. *City of Oranges: Arabs and Jews in Jaffa*. A&C Black.

Frantzman, Seth. Kark, Ruth. 2011. "Bedouin Settlement in Late Ottoman and British Mandatory Palestine: Influence on the Cultural and Environmental Landscape, 1870-1948", *New Middle Eastern Studies* 1: 1-24.

Frantzman, Seth. Kark, Ruth. 2010. "Bedouin, Abdül Hamid II, British Land Settlement and Zionism: The Baysan Valley and Sub-district 1831–1948". *Israel Studies* 15 (2). Indiana University Press: 49–79. doi:10.2979/isr.2010.15.2.49.

Huneidi, Sahar. 1998. "Was Balfour Policy Reversible? the Colonial Office and Palestine, 1921-23". *Journal of Palestine Studies* 27 (2). [University of California Press, Institute for Palestine Studies]: 23–41. doi:10.2307/2538282.

Wasserstein, Bernard. 1976. "Herbert Samuel and the Palestine Problem". *The English Historical Review* 91 (361). Oxford University Press: 753–75.

Mendes, H. Pereira. 1898. Zionism. *The North American Review* 167 (501). University of Northern Iowa: 200–210

Samuel, Herbert. 1915. *Budúcnosť Palestíny*. Dostupné online:
https://en.wikisource.org/wiki/The_Future_of_Palestine

Disturbances in May. 1921. Dostupné online:
<https://archive.org/stream/palestinedisturb00gearich#page/n1/mode/2up>

Churchillova Biela kniha. 1922. Dostupné online:
<https://unispal.un.org/DPA/DPR/unispal.nsf/9a798adbf322aff38525617b006d88d7/f2ca0ee62b5680ed852570c000591beb?OpenDocument>

